

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Кваліфікаційна робота

з теми:

**“ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОКОНТРОЛЮ
У ДІТЕЙ ІЗ ДИСГРАФІЄЮ”**

Виконав здобувач 2 курсу групи SoL1-M22

ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
В'ячеслав ЛУМИНЕЦЬКИЙ

Керівник:

Оксана КОНСТАНТИНІВ,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Олена ВЕРЖИХОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ВИВЧЕННЯ САМОКОНТРОЛЮ ЯК ЕЛЕМЕНТА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЬНИКІВ	
1.1 Самоконтроль як елемент навчальної діяльності	6
1.2 Особливості розвитку навиків самоконтролю у молодших школярів з дисграфією	10
1.3 Особливості самоконтролю у молодших школярів із дисграфією	26
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК САМОКОНТРОЛЮ МОЛОДШИХ ШКОЛЬНИКІВ З ДИСГРАФІЄЮ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
2.1 Вивчення навичок самоконтролю молодших школярів третього класу	33
2.2 Методичні рекомендації з формування самоконтролю письмово-мовленнєвий діяльності учнів з дисграфією.....	48
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

Основним напрямом логопедичної роботи на рівні початкової загальної освіти виступає вивчення порушень формування письмово-мовленнєвої діяльності у дітей з дисграфією. Значимість завдання удосконалення письмово-мовленнєвої діяльності багато в чому пов'язане з тим, що практики відзначають тенденцію збільшення кількості учнів, які мають порушення писемного мовлення і відчувають труднощі в її формуванні.

Специфічні порушення писемного мовлення є предметом вивчення фахівців, що належать до різних галузей наукових знань (Н. Гаврилова, О. Константи́нів, І. Мартиненко, О. Мілевська, Ю. Пінчук, О. Ткач, В. Тищенко, Н. Чередніченко та ін.). Симптоми дисграфії мають стійкий і повторюваний характер, що надає негативний вплив на формування навичок письмово-мовленнєвої діяльності та зумовлюють труднощі в оволодінні змістом освіти з української мови та літературного читання, оволодінні компетенціями з ними пов'язаними.

Низька якість письма, негативно впливає на успішність дітей з інших предметів і може бути причиною дезадаптації в сучасному суспільстві, що диктує спілкування в умовах інформаційного простору. Завдяки вивченню писемного мовлення вченими різних галузей наукового знання, було з'ясовано, що писемне мовлення – складна за структурою та функціональною організацією система, що включає в себе цілу низку структурних компонентів (операції з переробки слухової, кінестетичної, зорової та зорово-просторової інформації; серійна організація рухів, програмування та контроль діяльності, виборча активність) (Л. Виготський, А. Лурія та ін.).

Крім цього, формування письма як навички забезпечується готовністю фонологічних процесів, зрілістю зорових та зорово-просторових функцій,

достатнім рівнем розвитку моторних та регуляторних функцій (Н. Гаврилова, Н. Голуб, Е. Данілавічюте, А. Малярчук, З Прищепа, Н. Чередніченко та ін.).

Грунтуючись на цьому, ряд авторів (О. Гопіченко, О. Константинів, І. Марченко, Л. Тенцер та ін.), однією з причин академічної неуспішності учнів з несформованими навичками письма та читання, вказують на невміння дітей контролювати свої дії. Зазначається, що низький самоконтроль у письмово-мовленнєвої діяльності призводить до того, що діти не помічають помилок у процесі виконання завдання, у зв'язку з чим найчастіше не відчують потреби у перевірці отриманого результату.

Несформованість самоконтролю також негативно впливає терміни та ефективність логопедичної роботи з усунення порушень писемного мовлення. Слід зазначити, що порушення навичок письма (дисграфія) найчастіше нерозривно пов'язані з порушенням навичкою читання (дислексія).

Об'єкт дослідження: самоконтроль у молодшого шкільного віку з дисграфією.

Предмет дослідження: особливості розвитку самоконтролю у дітей із дисграфією

Мета дослідження: здійснити наукове обґрунтування і визначити особливості розвитку самоконтролю у дітей з дисграфією молодшого шкільного віку, розробити методичні рекомендації щодо диференційованого підходу до розвитку самоконтролю.

Відповідно до мети дослідження вирішувалися такі **завдання:**

1) проаналізувати науково-теоретичні основи формування письма в нейрофізіологічному, психологічному, психофізіологічному та лінгвістичному аспектах, ролі самоконтролю в даному процесі з метою визначення концептуальної бази дослідження;

2) визначити критерії диференціальної діагностики особливостей формування самоконтролю в письмово-мовленнєвій діяльності (зоровий, слуховий або змішаний);

3) виявити індивідуальні особливості самоконтролю в учнів з різними проявами писемного мовлення, за станом сформованості попереднього, поточного та констатуючого контролю, а також особливостей зорового та слухового контролю.

4) розробити методичні рекомендації з формування самоконтролю у учнів із дисграфією.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження:**

1) теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, психофізіологічної, психолінгвістичної, логопедичної, нейропсихологічної літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників на тему дослідження самоконтролю у дітей з дислексією, статистичний аналіз експериментальних даних;

2) емпіричні – констатуючий, що формує та підсумковий експеримент, статистична обробка даних, отриманих у процесі проведення експериментального дослідження.

Практичне значення одержаних результатів: впровадження у логопедичну практику представленої у роботі результатів дослідження, підвищує ефективність формування самоконтролю в учнів із дисграфією.

Апробація результатів дослідження: матеріали дослідження було представлено на «Науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022-23 н.р.» (4-5 квітня 2023 року м. Кам'янець-Подільський)

Публікації: Особливості розвитку самоконтролю у дітей з порушеннями мовлення // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія/ за ред. О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Ковальчук О.В. Вип. 14. 2023. С. 75-79

Структура дослідження: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ВИСНОВКИ

Аналіз науково-теоретичних основ писемного мовлення показав, що процес письма формується на основі операцій, кожна з яких має свої особливості, пов'язані з включеністю до процесу письма: нейрофізіологічних, лінгвістичних, психологічних, соціально-особистісних та методологічних умов .

У учнів, які освоюють рівень початкової загальної освіти, відзначаються порушення писемного мовлення які проявляються у стійких, специфічних, повторюваних помилках і зумовлені несформованістю вищих психічних функцій називають «дисграфія». Однією з причин порушення дисграфії на сьогоднішній день визначають несформованість навичок самоконтролю.

Аналіз методологічних розробок з питання вивчення та формування самоконтролю на письмі, виявив факт наявності проблеми в контексті його формування у учнів із порушеннями писемного мовлення. Незважаючи на важливість даного процесу, у більшості методик корекції порушень писемного мовлення, формування самоконтролю носить формальний, поверхневий характер і часто замінюється оцінним контролем з боку вчителя-логопеда.

Для вивчення особливостей контролю до експериментальної групи увійшли учні 2-4 класів. Загалом у дослідженні брало участь 50 учнів, які мають логопедичний висновок порушення писемного мовлення. У ході проведення дослідно-експериментального вивчення особливостей контролю у молодшого шкільного віку, що навчаються, включених в експериментальну групу, в процесі аналізу ефективності попереднього контролю, середній показник по експериментальній групі склав 21%, що є низьким показником. Цей показник свідчить про несформованість процесу самоконтролю.

Вивчення особливостей поточного та констатуючого контролю всередині кожної вікової групи показав, що у 2 класі, у більшості учнів, зоровий та слуховий контроль знаходяться на низькому рівні. У 3 класі так само, як і в другому індивідуальні показники ефективності більшої частини експериментальної групи перебували на низькому рівні, одна середні показники зросли на кілька відсотків.

У 4 клас показав кращий результат, однак і в цій віковій групі більшість дітей не набирали середнього рівня ефективності контролю.

Аналіз особливостей зорового та слухового контролю виявив у кожній віковій групі неоднорідність показників даних контролів. У процесі порівняльного аналізу діти були розбиті на 3 підгрупи:

- до першої ставилися з переважним зоровим контролем,
- до другої, діти, у яких слуховий на порядок перевищував ефективність зорового контролю,
- до третьої групи увійшли учні з однаковим рівнем зорового та слухового контролю.

Таким чином, експериментальне дослідження підтвердило, що у молодших школярів із дисграфією крім низької сформованості самоконтролю загалом, можуть спостерігатися його особливості, пов'язані з домінуванням аналізатора, найбільше відповідального формування письмово-мовленнєвої діяльності.

Опираючись на теоретико-методологічну основу дослідження та результати констатуючого експерименту, нами була розроблені методичні рекомендації корекційно-логопедичної роботи, в основу якої було закладено диференційований підхід. Система роботи включала два основних напрями контролю (зоровий і слуховий). Враховуючи дані напрями було сформовано етапи роботи, розроблено алгоритм формування контролю, підібрано методи та прийоми, мовний матеріал, а також сформульовано інструкції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартенєва Л. І. Мовленнєва готовність семирічок із НЗНМ до засвоєння норм правопису. Дефектологія. Київ, 2000. № 1. С. 34–38.
2. Бартенєва Л. І. Підготовка дітей до оволодіння грамотним письмом. Дефектологія. Київ, 2002. № 2. С. 32–34.
3. Блінова Г. Й., Пічугіна Т. В. Дидактичний матеріал для подолання вад у дітей. Київ : Благовіст, 2004. 196 с.
4. Боднар Н. М. Корекційна робота із запобігання дисграфії в дітей молодшого шкільного віку. Педагогічний альманах. Херсон, 2016. Вип. 30. С. 17–22.
5. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці : навч. посіб. Київ : Наш Час, 2005. 176 с.
6. Брушневська І. М. Механізми розвитку фонематичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей за умов звичайного розвитку. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. Херсон, 2016. Вип. 70 (1). С. 84–88.
7. Вашуленко М. С. Довідник молодшого школяра з української мови і мовлення. Київ : Літера ЛТД, 2009. 128 с.
8. Винокур А. С. Навчання зв'язної мови учнів-дисграфіків 5 класу логопедичної школи. Київ : Освіта, 1971. 105 с.
9. Волосюк А. А. Сучасні методи корекції усного та писемного мовлення молодших школярів під час корекційно-логопедичних занять : тем. зб. праць / за ред. Н. Л. Гузь. Рівне : РОІППО, 2014. 56 с.
10. Гаврилова Н. С. Порушення фонетичного боку мовлення у дітей : монографія. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2011. 200 с.

11. Голуб Н. М. Дидактичний матеріал з корекції та розвитку писемного мовлення учнів молодшого шкільного віку : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2014. 384 с.
12. Голуб Н. М. Науково-теоретичні засади досліджень писемного мовлення та його порушень. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2012. Вип. 21, С. 54–62.
13. Голуб Н. М. Особливості індивідуального підходу до учнів молодшого шкільного віку при корекції в них недоліків писемного мовлення. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Теорія та методика навчання та виховання. Харків, 2012. № 32. С. 22–33.
14. Гріненко О. В., Покотильська М. М., Філоненко Т. Я. Подолання дислексії та дисграфії в учнів початкових класів : навч. посіб. Городище : Слово, 2010. 32 с.
15. Данілавічюте Е. А. Методика подолання фонемографічних відхилень у молодших школярів з ДЦП. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 1. С. 99–134.
16. Данілавічюте Е. А. Проблема організації навчання дітей з порушеннями мовлення в загальноосвітньому закладі. Український логопедичний вісник : зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 3. С. 13–21.
17. Державний стандарт початкової освіти. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 р. № 688. Дата оновлення: 16.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.01.2022).
18. Дорошенкова О. О. Як виявити порушення мовлення в дитини. Подолання логопедичних проблем молодших школярів / за ред. Т. В. Бишова, О. В. Кондратюк. Київ, 2006. С. 4–7.

19. Журавльова Л. С. Комплексний аналіз порушень письма у дітей молодшого шкільного віку. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Мелітополь, 2018. № 1 (20). С. 18–22.
20. Журавльова Л. С. Науково-теоретичний аналіз сутнісних відмінностей поняття «дисграфія». Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 10. С. 105–113.
21. Журавльова Л. С. Порушення письма як одна з проблем шкільного навчання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 9. С. 132–143.
22. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекційної роботи з молодшими школярами з дисграфією. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2017. Вип. 34. С. 22–30.
23. Карабаєва І. І., Солоп Т. М. Методичний посібник з навчання грамоти дітей шостого, сьомого років життя. Київ : Нора-Принт, 2003. 80 с.
24. Карпенко В. В., Зелінська-Любченко К. О. Напрями логопедичної роботи з корекції дисграфії у молодших школярів. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матеріали VIII Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф., м. Суми, 15 лютого 2019 р. Суми, 2019. С. 71–73.
25. Коваль Л. В. Значення фонематичного компонента в системі передумов формування писемних навичок у дітей з ДЦП. Український логопедичний вісник : зб. наук. праць. Київ, 2010. Вип. 1. С. 39–42.
26. Коломієць Ю. В., Ніжинська О. В. Особливості порушень писемного мовлення у молодших школярів загальноосвітніх шкіл. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та психологія. Київ, 2012. Вип. 21. С. 114–122.
27. Кондратенко Л. О. Весела грамота : методичні рекомендації для вчителів та вихователів початкової школи / за ред. Ю. З. Гільбуха. Київ : Перспектива, 1995. 144 с.

28. Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2012. 293 с.
29. Корнев А. Н. Нарушение чтения и письма у детей. Санкт-Петербург : Мим, 1997. 286 с.
30. Корнев А. Н. Основы логопатологии детского возраста: клинические и психологические аспекты. Санкт-Петербург : Речь, 2006. 380 с.
31. Лазарева І. А. Особливості логопедичної роботи з корекції проявів оптичної дисграфії у молодших школярів. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Логопедія. Луганськ, 2011. Вип. 14 (225). С. 132–139.
32. Лалаева Р. И., Венедиктова Л. В. Дифференциальная диагностика и коррекция нарушений чтения и письма у младших школьников : уч.-метод. пособие. Санкт-Петербург : Образование, 1997. 171 с.
33. Лалаева Р. И., Венедиктова Л. В. Нарушение чтения и письма у младших школьников. Диагностика и коррекция. Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. 224 с.
34. Логопедія : підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дефектологія» / М. К. Шеремет та ін. 2-е вид., перероб. та доп.; за ред. М. К. Шеремет. Київ : Слово, 2010. 665 с.
35. Логопедія : підручник для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «Корекційна освіта (за нозологіями)» / М. К. Шеремет та ін. 3-є вид., перероб. та доп.; за ред. М. К. Шеремет. Київ : Слово, 2015. 665 с.
36. Лозович О. Д., Тур Р. Й. Психокорекційна робота в логопедичній практиці : Методичні рекомендації. Херсон : РПО, 2003. С. 64–73.
37. Лурия А. Р. Очерки психофизиологии письма. Москва : Академия, 2014. 308 с.

38. Максимішина С. А. Логопедична робота з корекції оптичної дисграфії у молодших школярів. Молодий вчений. Умань, 2017. № 22. С. 181–182.
39. Малярчук А. Я. Розвиток усного та писемного мовлення молодших школярів. Київ : Літера ЛТД, 2006. 336 с.
40. Мартиненко І. В. Логопсихологія : курс лекцій 2-ге вид., виправл. та допов. Київ : ДІА, 2016. 116 с.
41. Марченко І. С., Кобилякова Т. В. Профілактика оптичної дисграфії : навч.-метод. посіб. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 101 с.
42. Маслова Т. В., Найдьонова Н. А. Полодання дисграфії та дислексії в мінімальний термін на шкільному логопедичному пункті. Таврійський вісник освіти. Херсон, 2014. №2. С. 153–164.
43. Момот Т. Л. Логопедичні зошити № 1, 2, 3 для розвитку усного і писемного мовлення. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 48 с.
44. Новак О. М. Психологічні аспекти писемного мовлення. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Кам'янець-Подільський, 2011. Вип. 2. С. 182–198.
45. Пінчук Ю. В. Зміст спільної діяльності логопеда і психолога при подоланні дисграфії в учнів молодших класів загальноосвітньої школи. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2011. Вип. 18. С. 196–199.
46. Пічугіна Т. В. Рання діагностика дітей із дислексією та дисграфією (методичні вказівки). Дефектологія. Київ, 1988. № 1. С. 7–12.
47. Сагірова О. О. Порушення письма та їх подолання. Подолання логопедичних проблем молодших школярів / за ред. Т. В. Бишова, О. В. Кондратюк. Київ, 2006. С. 90–107.
48. Садовникова И. Н. Нарушение письменной речи и их преодоление у младших школьников : уч. пособ. Москва : ВЛАДОС, 1997. 256 с.

49. Сєдих Н. О. Вчимося писати й говорити правильно. Поради логопеда. Харків : Основа, 2007. 176 с.
50. Соботович Е. Ф., Гопиченко Е. М. Фонетические ошибки в письме умственно отсталых учащихся младших учеников. Вибрані праці з логопедії / за ред. Є. Ф. Соботович. Київ, 2015. С. 250–261.
51. Стрілецька С. В. Сучасні наукові підходи до вивчення дитячої дисграфії та класифікації її видів. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. Київ, 2010. № 42. С. 197–200.
52. Тарасун В. В. Логодидактика : навч. посіб. 2-е вид. Київ : Слово, 2011. 388 с.
53. Тарасун В. В. Нетрадиційний метод формування у дітей писемного мовлення: читання «з першого погляду». Дефектологія. Київ, 2000. № 4. С. 31–34.
54. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2017. 316 с.
55. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень. Науково-методичний посібник для загальних і спеціальних освітніх закладів. Київ : Слово, 2007. 151 с.
56. Тенцер Л. В. Науково-методичні основи навчання грамоти молодших школярів із дисграфією Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2014. Вип. 27. С. 198–203.
57. Тенцер Л. В. Обґрунтування та зміст діагностичної методики дослідження навичок письма у молодших школярів із дисграфією. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2015. Вип. 29. С. 102–112.
58. Тенцер Л. В. Психолінгвістичні механізми виникнення різних форм дисграфії у дітей молодшого шкільного віку. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2014. Вип. 26. С. 221–227.

59. Тищенко В. В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. Київ, 2007. Вип. 4. С. 3–18.
60. Ткачова Ю. В. Дисграфія – порушення писемного мовлення. Подолання логопедичних проблем молодших школярів / за ред. Т. В. Бишова, О. В. Кондратюк. Київ, 2006. С. 78–82.
61. Токарева О. А. Расстройства чтения и письма (дислексии и дисграфии). Хрестоматия по логопедии (извлечения и тексты) / под ред. Л. С. Волковой и В. И. Селиверстова. Москва, 1997. С. 456–469.
62. Трофименко Л. І. Механізми засвоєння лексико-граматичних одиниць мови учнями молодшого шкільного віку із нерізно вираженим загальним недорозвиненням мовлення. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2015. Вип. 29. С. 112–118.
63. Хілько А. С. Навчальний посібник по неврологічних основах логопедії. Слов'янськ : СДПІ, 1994. 120 с.
64. Чередніченко Н. В. До проблеми засвоєння основ фонетики і графіки молодшими школярами із порушеннями писемного мовлення. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2012. Вип. 21. С. 301–305.
65. Чередніченко Н. В. Психолінгвістичний підхід до вивчення причин та механізмів виникнення дизорфографії у молодших школярів із вадами мовленнєвого розвитку. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2014. Вип. 27. С. 220–225.
66. Чередніченко Н. В. Типи та механізми дисграфічних помилок у писемному мовленні молодших школярів. Логопедія. Київ, 2012. № 2. С. 94–102.

67. Чередніченко Н. В., Горбачова Д. М. Комплексна діагностика дисграфічних та дизорфографічних помилок у письмі молодших школярів із порушенням писемного мовлення. Логопедія. Київ, 2015. № 5. С. 74–84.

68. Чередніченко Н. В., Горбачова Д. М. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА, 2016. 212 с.

69. Чередніченко Н. В., Пелешенко О. С. Діагностика фонетико-графічних умінь та навичок у молодших школярів із ФФНМ. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2013. Вип. 23. С. 266–273.

70. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Зміст та організація логопедичної роботи з подолання дисграфії у молодших школярів в умовах корекційного та інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 13. С. 312–324.

71. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Практична реалізація наукових принципів корекційного логопедичного впливу на дітей із порушеннями писемного мовлення. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2013. Вип. 24. С. 172–178.

72. Чередніченко Н. В., Тенцер Л. В. Результати впровадження комплексної системи корекції фонетико-графічних помилок у молодших школярів із дисграфією. Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми, 2020. Вип. 8. С. 40–57.

73. Шеремет М. К., Коломієць Ю. В. Нейропсихологічний аспект готовності до шкільного навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ, 2016. Вип. 23. С. 240–247.

74. Шеремет М. К., Ревуцька О. В. Методика навчання української мови молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку (у процесі засвоєння словотворчих засобів) : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 194 с.

75. Шульженко Д. І. Методологія інклюзивної форми освіти. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Кив, 2017. Вип. 33. С. 107–117.

76. Яковлев С. Б., Фур Е. П. Логопедическая работа по развитию семантического уровня синтаксического компонента языковой способности у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи. Специальное и инклюзивное образование: актуальные проблемы и инновационные подходы. Москва, 2022. № 3. С. 143–147.

77. Brejnak W. Dysleksja: nie jesteś sam. Warszawa : Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2003. 221 s.

78. Czabaj R. Diagnoza pedagogiczna niepowodzeń szkolnych: przegląd metod diagnostycznych. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Dysleksji. 2008. № 1. S. 35–45.

79. Rogala-Kozubska D., Raczykowska M. Dysortografia – definicja, symptomy, terapia. Terapia pedagogiczna. Zaburzenia rozwoju psychoruchowego dzieci / red. E. M. Skorek. Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2005. S. 53–61.

80. Zakrzewska B. Trudności w czytaniu i pisaniu – modele ćwiczeń. Warszawa: WSiP, 1999. 248 s.